

УДК 336.78

КОММЕРЦИЯЛЫК БАНКТАРДЫН ПАЙЫЗДЫК СТАВКАЛАРЫНЫН ТҮЗҮЛҮШҮ

С. Абдыбалы Тегин, Кыргыз-Түрк Манас университети
<Sherabdy@gmail.com>

FORMULATION OF COMMERCIAL BANKS INTEREST RATES

S. Abdybaly Tegin, Kyrgyzstan-Turkey Manas University <Sherabdy@gmail.com>

Abstract

This paper aims to explain a formulation of interest rates by commercial banks based on aggregate balance sheet, profits and losses of banks. Analyze shows that loan interest rate is mainly determined rather by banks management for the purpose of main shareholders and not by market.

Key words: formulation of interest rates, aggregate balance sheet, aggregate profits and losses, deposits, loans.

Аннотациясы

Бул статьяда жыйынды баланстык отчеттун жана чыгашалар менен кирешелердин жыйынды отчетунун негизинде банктардын кредиттер боюнча пайыздык ставкасынын формуласы чыгарылган. Формулануу талдоо кредиттер боюнча пайыздар негизинен рынок тарабынан эмес, банктардын жетекчилиги тарабынан негизги акционерлердин максаттарында аныкталаары берилет.

Негизги сөздөр: пайыздык ставкалардын түзүлүшү, жыйынды баланс, жыйынды кирешелер жана чыгашалар, депозиттер, кредиттер.

Аннотация

В данной статье выводится формула процентной ставки по кредитам банков на основании агрегированного балансового отчета и отчета о прибылях и убытках коммерческих банков. Анализ данной формулы показывает, что процентные ставки по кредитам в основном определяются менеджментом банков исходя из целей основных акционеров банков, влияние рынка не является определяющим.

Ключевые слова: формирование процентных ставок, агрегированный балансовый отчет, агрегированный отчет о прибылях и убытках, депозиты, кредиты.

Кириш сөз

Коммерциялык банктардын негизги ишмердиги акча каражаттарын чогултуу менен алардын эсебинен насыяларды берүүдөн турат. Чогултулган каражаттар боюнча пайыздарды төлөшөт, берилген насыялары боюнча пайыздарды коюшат. Пайыздардын ажырымдарынын негизинде негизги кирешелерин табышат. Рыноктун шартында пайыздык коюмдар (ставкалар)

эркин жана рынок тарабынан аныкталат деген көз караш ушу тапта үстөмдүк кылып турат [1, 3, 4, 5]. Бул статьяда биз чындап эле банктардын депозиттери жана насыялары боюнча пайыздар рынокто эркин аныкталабы деген суроого жооп бергенге аракет кылабыз. Ал үчүн коммерциялык банктын балансынын, кире-шелер жана чыгашалар боюнча отчетунун эң жөнөкөйлөтүлгөн вариантын карап, талдаганга аракет кылдык. Анын негизинде коммерциялык банктын насыялары боюнча пайыздардын формуласын таптык.

1. Банктын таза кирешесинин формуласы

Коммерциялык банктын балансы: Активдер = милдеттенмелер + капитал. Банктын негизги активдери катары банктардын баланстарындагы пайыздарга тиешеси бар статьяларын, башкача айтканда элге жана ишканаларга берилген насыяларын, ал эми негизги милдеттенмелери катары элдин жана ишканалардын депозиттерин карадык. Калган башка активдер менен милдеттенмелердин баарысы боюнча пайыздар төлөнбөйт, же төлөнсө да салыштырмалуу аз мааниде болгондуктан, биз «жана башка» активдер менен «жана башка» милдеттенмелердин таза айырмасын нөлгө жакын деп кабыл алабыз, ошондуктан банктын пайыздарын анык-тоого алар олуттуу таасирин тийгизбейт деп жоромолдодук. Банктын корреспонденттик эсебиндеги жана кассасындагы нак акчаларды банктардын резервдери катары карадык, ал акча массасынын курамында каралды. Четөлкө валютасындагы активдер менен милдеттенмелерин кароого албадык. Ошондо, коммерциялык банктын эң жөнөкөй балансы төмөнкүчө болот:

$$R + Li + Lp = Di + Dp + K,$$

мында, R – банктын резервдери (касса жана борбордук банктагы корсчет); Li – банктын жеке кишилерге берген насыялары; Lp – банктын ишканаларга берген насыялары; Di – жеке кишилерден алынган депозиттер; Dp – ишканалардан алынган депозиттер; K – банктын капиталы.

Пайыздык ставкалардын таасирин табуу үчүн банктын кирешелер жана чыгашалар отчетун жөнөкөй баланстын негизинде түзүп көрдүк. Банктын «жөнөкөйлөтүлгөн» кирешелер жана чыгашалар отчету төмөнкүчө түзүлдү [2]:

$$R \cdot 0\% + (Li + Lp) \cdot i_l = (Di + Dp) \cdot i_d + K \cdot r_b + W + adm + dT,$$

мында, i_l – насыялар боюнча төлөнүүчү пайыздар; i_d – депозиттер боюнча төлөнүүчү пайыздар; r_b – банктын капиталынын кайтарымдуу-лугу; W – кызматчыларга төлөнүүчү эмгек акы; adm – административдик чыгашалар; dT – салыктардын деңгээли; T – төлөнүүчү салыктардын көлөмү. Салык банктын таза кирешелеринен алынат, аны мындайча жаздык:

$$dT = T \cdot \{(Li + Lp) \cdot i_l - (Di + Dp) \cdot i_d - W - adm\}.$$

Мунун негизинде төмөндөгүдөй теңдемени алдык:
 $(Li + Lp) \cdot i_l = (Di + Dp) \cdot i_d + K \cdot r_b + W + adm + T \cdot \{(Li + Lp) \cdot i_l - (Di + Dp) \cdot i_d - W - adm\},$ же
 $(1 - T) \cdot (Li + Lp) \cdot i_l = (1 - T) \cdot (Di + Dp) \cdot i_d + K \cdot r_b + (1 - T) \cdot (W + adm)$

(банктын таза кирешесинин формуласы) (1.0)

Банктын насыялар боюнча пайыздык ставкасын аныктоо үчүн (1.0) формуласынан насыялар боюнча пайыздык ставканы табабыз:

$$i_l = \frac{(Di + Dp)}{(Li + Lp)} \cdot i_d + \frac{W + adm}{Li + Lp} + \frac{K}{(1 - T) \cdot (Li + Lp)} \cdot r_b \quad (1.1)$$

Алынган формула банктын насыялары боюнча пайыздар банктын депозиттери боюнча пайыздардан, банк кызматчыларына төлөнүүчү эмгек акыдан,

административдик башка чыгашалардан жана банктын акцияларынын кайтарымдуулугунан (дивиденттеринин деңгээлинен) көз каранды. Бул көпчүлүккө белгилүү маалымат. Эмгек акы менен административдик чыгашалар негизинен туруктуу болгондуктан, банктын насыялары боюнча пайыз, анын чогулткан депозиттерине төлөнүүчү пайыздардан жана акционерлеринин күтүп жаткан кирешелүүлүгүнө жараша эсептелээри формуладан көрүнүп турат. (1.1) формуланы ишканалардын жана жеке кишилердин депозиттери менен насыяларына бөлбөй жазсак, төмөнкүдөй түрүн алабыз:

$$i_l = \frac{1}{L} \{D \cdot i_d + W + adm + \frac{1}{(1-T)} K \cdot r_b\}. \text{ Ушул формуладагы катнаштарды}$$

талдай кетели. Насыялар боюнча пайыздар, канчалык насыялар көп берилген сайын, азаят. Ал ресурстардын булактарынан көзкаранды. Демек, банктар конкуренттүү болуулары үчүн активдүү операцияларын максималдуу көбөйтүүгө кызыкдар, банктын леверажы канчалык чоң болсо, пайыз ошончолук азаят.

Экинчи негизги фактор болуп депозиттер боюнча төлөнүүчү пайыздар эсептелет. Депозиттердин пайыздарынан насыялардын пайыздары түздөнтүз көзкаранды.

Пайыздардын деңгээлине банктын кызматчыларынын эмгегине төлөөлөр жана административдик чыгашалар таасир этет.

Банктын акционерлеринин дивиденттери пайыздык ставкаларды көбөйтөөрү, мында акционерлердин дивиденттери салыктын деңгээлине түзөтүлүп эсептелээри көрүнүп турат. Салыктын өлчөмү T канчалык көбөйгөн сайын акционерлердин дивиденттерине төлөөлөрдү төмөндөтпөш үчүн ошончолук банктын насыялары боюнча пайыздарын көтөрүүгө алып келет. Эгерде, $T=1$ болсо (100%), банкты иштетүүнүн кажети жок, жабылмал.

$\frac{K}{(L_i + L_p)}$ көрсөткүчүн тескери левераж (1/левераж) десек, анда левераж канчалык көбөйгөн сайын, акциялардын кайтарымдуулугунун деңгээли насыялар боюнча пайыздарга азыраак таасир эте баштай тургандыгын билдирет. Демек банк жетекчилиги леверажды көбөйткөнгө аракеттенет [2], ал эми андай ниеттин төркүнүндө көбүрөөк тобокелдикке баруу турат. Банктын акционерлери дагы буга макул, себеби канчалык левераж көбөйгөн сайын алардын дивиденттери дагы арта берет.

Реалдуу турмушта банктын жетекчиси сөзсүз түрдө (1.1) формуласына жалпы экономикадагы тобокелдиктердин деңгээлин жана кошумча «запасты» кошуу менен ишке ашырат. Анда (1.1) формуласы төмөнкүчө болуп калат:

$$i_l = \frac{1}{L} \{D \cdot i_d + W + adm + \frac{1}{(1-T)} K \cdot r_b\} + risk + z. \quad (1.2)$$

Бул жерде: $risk$ – экономикадагы жалпы тобокелдиктердин деңгээли, кээде тобокелдиктердин деңгээлин административдик чыгашага кошуп карап жүрүшөт; z – банктын жетекчисинин кошумчасы – запасы. z депозиттик ставканы азайтуу жолу менен дагы берилиши мүмкүн. Же болбосо, активдер боюнча ставкада бир бөлүгү, ал эми экинчи бөлүгү депозиттик ставкаларда катылышы мүмкүн. Бул банктын жетекчисинин тактикасына жараша болот.

(1.2) формуласын жөнөкөйлөтүп, төмөнкүчө да берип жүрүшөт:

$$i_l = i_d + r_b + adm + risk + z . \quad (1.1a)$$

Бул банкирлерге белгилүү жана кеңири тараган насыялар боюнча пайыздарды аныктоочу формулалардын бири, бул жерде административдик чыгашаларга эмгек акы кошулуп эсептелет.

Жыйынтыктап айтканда, банк жетекчилиги рыноктогу депозиттер боюнча пайыздык ставкаларды сөзсүз эске алуу менен, акционерлер күтүп жаткан кирешелүүлүктүн деңгээлине, экономикадагы жалпы тобокелдиктердин деңгээлине жараша активдери боюнча ставкаларын аныкташат. Мында, банктын кызматчыларынын эмгек акыларын азайтуу мүмкүнчүлүгү бар, бирок жакшы кызматчыларын жоготпош үчүн банктын жетекчилери буга сейрек барышат. Демек, банктын жетекчилиги депозиттер боюнча ставкаларды азайтуу жана активдер боюнча пайыздарды көбөйтүү же леверажды көбөйтүү менен гана жетишээрлик дивиденттерди төлөп бере алышат. Бул баардык банктарга тиешелүү. Бул көзкараш, аягында келип, баардык банктар «сүйлөшүшпөй эле», пайыздарын активдери боюнча «жогорку» деңгээлде жана милдеттенмелери боюнча «төмөнкү» деңгээлде кармоого алып келет, же спекулятивдик кирешелерди табууга мажбурлайт. Антпесе, банктын жетекчилери көпкө кызмат ордуларын сактап тура алышпайт. Себеби, акционерлерге көбүрөөк дивиденттер керек (же банктын баасы өсүшү керек, ал банктын кирешелүүлүгүнүн көбөйүүсү менен гана жетишилет), жетекчилер дайыма «көбүрөөк» айлык акыларды алуулары керек. Натыйжасында, жыйынды деңгээлде (агрегаттык) караганда, пайыздар экономикадагы банктардын жетекчилеринин «каалоосунан» көбүрөөк көз каранды болуп чыга келет, эч кандай рынок шартында аныкталган активдердин баасы болбой калып жатат.

Банктын пайдалуулугун башкарууда жетекчилер үчүн активдер менен милдеттенмелер боюнча пайыздардын айырмасы өтө маанилүү [2]. Ошондуктан, биз пайыздардын айырмасын табууга аракеттенели. $i_l = i_d + di$ мында, di – пайыздардын айырмасы катары кабыл алдык. Ошондо (1.1) формуласы мындайча берилип калат:

$$di = \left(\frac{Di+Dp}{Li+Lp} - 1 \right) * i_d + \frac{W+adm}{Li+Lp} + \frac{K}{(1-T)*(Li+Lp)} * r_b \quad (1.3)$$

Формуладагы акыркы эки чоңдук негизинен өтө көп өзгөрбөгөндүгүнө байланыштуу аларды талдабайбыз. Биринчи чоңдук $\left(\frac{Di+Dp}{Li+Lp} - 1 \right) * i_d$ бир топ өзгөрдү. Бул жерде эң маанилүү коэффициент пайда болду, $\frac{Di+Dp}{Li+Lp} = \frac{D}{L}$. Бул депозиттердин кайсы бөлүгү насыяга трансформациялангандыгын билдирет. Эгерде,

а) $D/L < 1$ болсо, демек банк депозиттерден башка арзан ресурстар менен иштейт, же жаңы ачылган банктардан болушу мүмкүн;

б) $D/L > 1$ болсо, адаттагы банктардагы көрүнүш;

с) $D/L = 1$ болсо, пайыздардын айырмасы депозиттик ставкалардан көзкаранды эмес. Негизинен эмгек акыга төлөөдөн жана акциялардын кайтарымдуулугунун деңгээлинен көзкаранды;

д) $D=0$ болсо, бул банктык эмес насыя институту.

$D/L > 1$, $D/L = 1$ – болгон шарттарда, банктын ишиндеги пайыздар жетекчиликтин «каалоосу» менен аныкталат. Ал эми калган эки учур, банктык эмес насыя институттарына көбүрөөк тиешелүү.

2. Банктардын пайыздарына ишканалардын жана жеке кишилердин тийгизген таасири.

Жогорудагыдай эле жол менен ишканалардын жана жеке кишилердин баланстарын, кирешелер жана чыгашалар отчетторунун теңдемелерин жөнөкөйлөтүп жаздык. Биринчи болуп, ишкананын жөнөкөйлөтүлгөн балансын карайбыз:

Активдер = Пассивдер.

Ал эми:

Активдери = $D_p + P$;

Пассивдери = $L_p + P_o + K_p$;

$P - P_o = P^*p$.

Мында, P – ишканалардын продукциясы жана P_o – продукцияны чыгарууга алынган сырьё менен керектүү материалдар. $P - P_o = P^*p$, бул – ишкананын продукциясынын таза өнүмү же таза операциялык кирешеси десек болот.

$D_p + P = L_p + P_o + K_p$ – ишкананын балансынын теңдемеси. Ал эми кирешелери жана чыгашалары төмөндөгүдөй болот:

$D_p * i_d + P^*p = L_p * i_l + K_p * r_p + w_p + adm_p + dT$, мында $dT = T * (D_p * i_d + P^*p - L_p * i_l - w_p - adm_p)$, же

$$(1-T) * D_p * i_d + (1-T) * P^*p = (1-T) * L_p * i_l + K_p * r_p + (1-T) * (w_p + adm_p) \quad (2.1)$$

(бул ишкананын таза кирешесинин формуласы)

Эми, үй чарбаларынын балансын, кирешелери менен чыгашаларынын теңдемелерин карайбыз. Үй чарбасынын (жеке кишинин) жөнөкөйлөтүлгөн

Активдери = $D_i + K_b + K_p + H$,

мында, K_b – жеке кишилердин банктардын акцияларына салган салымы; K_p – жеке кишилердин ишканаларга салган салымдары; H – жеке кишилердин менчигиндеги мүлкү (мал, жер жана ушул сыяктуулар). Жеке кишинин

Пассивдери = $L_i + K_i$,

мында K_i – жеке кишилердин капиталы, башкача айтканда активдеринин милдеттенмелеринен ашкан бөлүгү.

Эгер жеке кишинин карыздары активдеринен көп болсо, жеке кишинин капиталы тескери мааниде болот.

$D_i + K_b + K_p + H = L_i + K_i$ – жеке кишилердин балансынын теңдемеси. Жеке кишилердин кирешелери жана чыгашалары: $D_i * i_d + K_b * r_b + K_p * r_p + H * h + W_b + W_p = L_i * i_l + K_i * r_i + adm_i + Wi + dT$,

мында:

$dT = T * (D_i * i_d + K_b * r_b + K_p * r_p + W_b + W_p + H * h - L_i * i_l - K_i * r_i - adm_i - Wi)$; adm_i – жеке кишилердин административдик чыгашалары; W_i – жеке кишилердин башкаларга төлөгөн эмгек акылары; $K_i * r_i$ – жеке кишилердин баардык ишкерликтен түшкөн (капиталдык, менчиктик) кирешелери, калдык катары аныкталат.

Мындан төмөнкү формуланы алдык: $(1-T) * D_i * i_d + (1-T) * H * h + (1-T) * (K_b * r_b + K_p * r_p) + (1-T) * (W_b + W_p) = (1-T) * L_i * i_l + K_i * r_i + (1-T) * w_i + (1-T) * adm_i$

(бул жеке кишинин таза кирешесинин формуласы)
(2.2)

Ишкананын жана жеке кишинин таза кирешелеринин теңдемелерин кошуу аркылуу Реалдуу сектордун таза кирешесинин теңдемесин алса болот. Төмөндөгү эки теңдемени кошуу аркылуу:

$$\begin{aligned} & \{(1-T)*D_p*i_d+(1-T)*P*p = (1-T)*L_p*i_l+K_p*r_p + (1-T)*(w_p + adm_p)\} + \\ & \{(1-T)*D_i*i_d+(1-T)*H*h + (1-T)*(K_b*r_b + K_p*r_p) + (1-T)*(W_b + W_p) = (1-T)*L_i*i_l+K_i*r_i + (1-T)*adm_i\}, \text{ жыйынды теңдемени алдык.} \\ & (1-T)*(D_p+D_i)*i_d+(1-T)*(P*p+H*h)=(1-T)*(L_p+L_i)*i_l+\{(1-T)*K_b* \\ & *r_b+T*K_p*r_p+K_i*r_i\}+(1-T)*(w_i+adm_p+adm_i-w_b) \end{aligned} \quad (2.3)$$

(бул реалдуу сектордун таза кирешесинин теңдемеси – РСТК)

Ишканалар менен жеке кишилердин банктардын пайыздарына тийгизген таасирин аныктоо үчүн РСТК формуласынын негизинде коммерциялык банктардын пайыздарын таптык:

$$i_l = \frac{(D_i+D_p)}{(L_i+L_p)}*i_d + \frac{P*p+H*h}{L_p+L_i} + \frac{w_i+admp+admi-wb}{L_i+L_p} + \frac{\{(1-T)*K_b*r_b + T*K_p*r_p + K_i*r_i\}}{(1-T)*(L_i+L_p)} \quad (2.4)$$

Бул формула негизинен 1.1 формуласынан жаңы бир чоңдукка $\left(\frac{P*p+H*h}{L_p+L_i}\right)$, административдик чыгашаларга жана капиталдык кирешелерге байланышкан чоңдуктардын бир азыраак такталышы менен гана айырмаланат. $\left(\frac{P*p+H*h}{L_p+L_i}\right) -$ чоңдугу өндүрүшкө жана жеке менчикке колдонулган насыяларга төлөнүүчү кирешенин үлүшү катары каралса болот же өндүрүмдүүлүккө тиешелүү чоңдук. Экинчи тарабынан өндүрүшкө жана жеке менчикти иштетүүгө алынган насыялар боюнча өндүрүштүн жана жеке менчиктин өндүрүмдүүлүгүн эске алуу менен пайыздык ставкалар аныкталаарын бул чоңдук көрсөтөт. Канчалык өндүрүмдүүлүк жогору болсо, ошончолук жогорку пайыздык ставкалардагы насыяларды төлөөгө мүмкүн, ошончолук насыяга кайрылуу, башкача айтканда талаптын, көбөйгөндүгүн көрсөтөт десек болот. Банктар үчүн пайыздардын айырмасын тапсак, ал:

$$d_i = \left(\frac{(D_i+D_p)}{(L_i+L_p)} - 1\right)*i_d + \frac{P*p+H*h}{L_p+L_i} + \frac{w_i+admp+admi-wb}{L_i+L_p} + \frac{\{(1-T)*K_b*r_b + T*K_p*r_p + K_i*r_i\}}{(1-T)*(L_i+L_p)} \quad (2.5)$$

Бул формула 1.2 формуласынан өндүрүмдүүлүккө байланышкан чоңдукка жана башка эки чоңдукту тактоолору менен гана айырмаланат. Принципиалдуу өтө чоң айырма жок. Талдоо үчүн (2.5) формуласын өзгөртүп түзөбүз, анда ал төмөнкү түргө ээ болот:

$$d_i = \frac{1}{L_i+L_p} \left(D_i + D_p - L_i - L_p * i_d + (P*p+H*h) + adm + \frac{1}{(1-T)} K*r \right) \quad (2.5^*),$$

мында: $K*r = (1-T)*K_b*r_b + T*K_p*r_p + K_i*r_i$ – салыкка түзөтүлгөн капиталдык инвестициялар боюнча жана менчиктен табылган кирешелер; $adm = (w_i+adm_p+adm_i-w_b)$ – административдик чыгашалар, түрдүү деңгээлде; $P*p$ – продукция өндүрүүнүн өндүрүмдүүлүгү; $H*h$ – жеке менчиктин кирешелүүлүгү.

Эгерде, депозиттер менен насыяларды жалпы суммасында көргөзсөк, биздин формулабыз мурунку абалына жакындап келет: $d_i = \frac{1}{L} \{(D-L) \cdot i_d + (P \cdot r_p + N \cdot h) + adm + \frac{1}{(1-T)} K \cdot r\}$ – пайыздардын айырмасы. 1.2 формула-сын талдагандагы чоңдуктарды талдабайбыз. Продукциянын өндүрүмдүүлүгү $P \cdot r$ жогорулаган сайын банктык насыяларга кайрылуулар күчөйт, бул насыяга талапты күчөтөт жана насыянын пайыздарын өстүрөт. Жеке чарбалардын менчигинин өндүрүмдүүлүгү $N \cdot h$ жогорулаган сайын банктык насыяларга кайрылуулар күчөйт, бул насыяга талапты күчөтөт жана насыянын пайыздарын өстүрөт. Өндүрүмдүүлүктү жогорулатуу үчүн оптимизациялоо, жаңы технологияларды колдонуу же эмгекке төлөөлөрдү азайтуу жолу менен жетишүүгө болот. Жыйынтыгында, реалдуу сектордун таза кирешелеринин теңдемесинен табылган банктын насыяларына болгон пайыздары же банк тарабынан каралуучу пайыздардын (милдеттенмелери менен активдеринин арасындагы) айырмасы деле банктын жетекчилиги тарабынан, алардын «каалоолорунан» көз карандылыгын берип жатат.

Бул жерден эмгек акы кандайча аныкталат деген суроо туулбай койбойт. Реалдуу сектордун таза кирешеси менен банк системасынын таза кирешесин кошуу аркылуу бүтүн экономикадагы кирешелерди тапсак болот. Келип чыккан формуладан жеке кишилердин эмгек акысын табабыз.

$$(1-T) \cdot (D_p + D_i) \cdot i_d + (1-T) \cdot (P \cdot r_p + N \cdot h) =$$

$$(1-T) \cdot (L_p + L_i) \cdot i_l + \{(1-T) \cdot K_b \cdot r_b + T \cdot K_p \cdot r_p + K_i \cdot r_i\} + (1-T) \cdot$$

$$(w_i + adm_p + adm_i - w_b) \text{ реалдуу сектордун таза кирешесинин теңдемеси}$$

$$+$$

$$(1-T) \cdot (L_i + L_p) \cdot i_l = (1-T) \cdot (D_i + D_p) \cdot i_d + K \cdot r_b + (1-T) \cdot (W_b + adm) \text{ банк секто-}$$

$$\text{рунун таза кирешесинин формуласы}$$

$$=$$

$$P \cdot r_p + N \cdot h = K_b \cdot r_b + T \cdot K_p \cdot r_p / (1-T) + K_i \cdot r_i / (1-T) + w_i + adm_p + adm_i + adm_b$$

– экономиканын таза киреше теңдемеси. Бул теңдемеден жеке кишилердин эмгек акысын табабыз: $w_i = P \cdot r_p + N \cdot h - K_b \cdot r_b - T \cdot K_p \cdot r_p / (1-T) - K_i \cdot r_i / (1-T) - adm_p - adm_i + adm_b$ (2.6)

Бул формуланы эмгек акынын формуласы десек болот. Ага ылайык, жеке кишилердин эмгек акысы өндүрүштөн түшкөн киреше менен жеке менчиктен түшкөн кирешелерден административдик (операциялык) чыгымдарды алып салып жана байлардын капиталдык салымдары боюнча төлөнүүчү дивиденттерди, салыктарды алып салгандан калган калдык катары аныкталып жатат. Банктардын пайыздык ставкаларынын таасири жок. Эмгек акынын теңдемесинен табылган эң негизги жыйынтык, бул «байлардын капиталдары боюнча кирешелеринин деңгээли», алардын канааттануу деңгээлине байланышкан десек болот.

Экономикадагы өндүрүштүн жана менчиктин өндүрүмдүүлүгү өтө маанилүү. Банктар, ишканалар эмгек акы катары өндүрүштөн өндүрүлгөн кирешелердин бөлүгүн капиталдын ээлерине – байларга төлөп бере тургандай абалдан артканын гана төлөп беришет. Пайыздык ставкалар негизинен «байлардын капиталдары боюнча кирешелеринен» көз каранды экендигин эске алсак, анда пайыздык ставкалар болгону экономикадагы чыныгы кирешени эмгек акыдан

«байларга» бөлүштүрүүчү гана ролду ойноорун билдирип калат [5]. Демек, эмгек акы калдык катары аныкталып жатат, пайыздарды аныктоодо капиталга төлөнүүчү кирешелүүлүк деңгээли негизги ролду ойноп жатат.

Жыйынтыгында, банктардын пайыздарына:

1. Негизинен банктардын негизги акционерлеринин дивиденттер боюнча канааттануу деңгээли чечүүчү ролду ойнойт. Банктын жетекчилиги пайыздарды аныктоо саясатында бул факторду негизги катары карайт, ага жетишүүгө аракет кылат.

2. Банктын жетекчилери акционерлерин канааттандыруу үчүн депозиттер боюнча пайыздарды дайыма төмөндөтүүгө, ал эми насыялар боюнча пайыздарды дайыма жогорулатууга аракеттенет. Теңсалмактагы пайыздык ставка рынок тарабынан түзүлүшү мүмкүн эмес.

3. Эмгек акылар калдык принцибинде, башкача айтканда, акционерлердин каалоосундагы дивиденттерди төлөй тургандай абалда кана, төлөнөт.

4. Пайыздык ставкалар рынок тарабынан аныкталып жаткандай көрүнгөнү менен, чындыгында аларды аныктоочу кишилер тарабынан (банктардын жетекчилиги жана акционерлери) аныкталат, субъективдүү көрсөткүч. Андыктан акчанын баасы болуп эсептеле албайт.

Колдонулган адабияттар

1. Mishkin, Frederic S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Sevens edition. 2004.

2. Барлтроп, К. Дж., Макнотон, Д. Банковские учреждения в развивающихся странах. Том 2. Интерпретация финансовых отчетов. - Всемирный банк, 1994. – С. 7-14.

3. Podolski, T. M. Financial innovation and the money supply. First published 1986. Basil Blackwell ltd.

4. Кейнс, Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. – М.: Экспо, 2008.

5. Майбурд, Е. М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров. – М.: Дело, Вита пресс, 1996.